

ก๊าซธรรมชาติ...ยึดโยงความสัมพันธ์รัสเซียและยูเครน

ยูเครนซึ่งเคยเป็นรัฐหนึ่งของอดีตสหภาพโซเวียต¹ มีพรมแดนทางตะวันออกติดกับรัสเซีย และทางตะวันตกติดกับหลายประเทศในยุโรป ได้แก่ เบลารุส โปแลนด์ สโลวาเกีย ฮังการี โรมาเนีย และมอลโดวา ทำให้ยูเครนเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางการค้าสำคัญของรัสเซีย โดยเฉพาะในเรื่องของการเป็นทางผ่านในการลำเลียงก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียไปยังประเทศในยุโรปที่เป็นลูกค้ารายใหญ่ของรัสเซีย โดยในปี 2548 รัสเซียจ่ายค่าธรรมเนียมการส่งก๊าซธรรมชาติผ่านท่อส่งก๊าซในยูเครน (Transit Fee) ไปยังประเทศในยุโรป ให้แก่ยูเครนราว 1.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (คำนวณจากอัตรา 1.09 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อระยะทาง 100 กิโลเมตร) และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 2.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2549 (คำนวณจากอัตรา 1.6 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อระยะทาง 100 กิโลเมตร)² ส่วนยูเครนก็ต้องพึ่งพาการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการในประเทศ ดังนั้น ก๊าซธรรมชาติจึงเป็นตัวกลางสำคัญที่ยึดโยงความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ แม้ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างกันจะไม่ราบรื่นมากนักก็ตาม

➤ รัสเซีย...ยักษ์ใหญ่ของอุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติ

รัสเซียอุดมไปด้วยทรัพยากรด้านพลังงานมหาศาล โดยรัสเซียเป็นผู้ผลิตก๊าซธรรมชาติรายใหญ่ที่สุดของโลก (ปริมาณการผลิตราว 634.4 พันล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี) และมีปริมาณก๊าซธรรมชาติสำรองมากที่สุดในโลกราว 47.6 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร (มากกว่าอิหร่านซึ่งมีก๊าซธรรมชาติสำรองมากเป็นอันดับ 2 ของโลก เกือบ 2 เท่า) แหล่งก๊าซธรรมชาติที่สำคัญของรัสเซีย ส่วนใหญ่อยู่ในเขตไซบีเรียตะวันตก ซึ่งรู้จักกันในนาม "The Big Three" โดยประกอบด้วย 3 แหล่งคือ แหล่ง Urengoy แหล่ง Yamburg และแหล่ง Medvezh'ye และยังมีแหล่งก๊าซธรรมชาติอื่น ๆ อีกหลายแห่ง อาทิ Yety-Pu-rovskoye Gas Field (GF), Zapolyamoye Oil & Gas Condensate (OGC) Field, Vyngayakhinskoye GF และ Yen-Yakhinskoye OGC Field เป็นต้น ทั้งนี้ รัสเซียมีบริษัท Gazprom (รัฐวิสาหกิจที่ใหญ่ที่สุดของรัสเซีย โดยรัฐบาลรัสเซียถือหุ้นราว 38.37% ของจำนวนหุ้นทั้งหมด) เป็นผู้ผูกขาดการผลิตก๊าซธรรมชาติของรัสเซีย และเป็นผู้ผลิตก๊าซธรรมชาติรายใหญ่ที่สุดของรัสเซีย (สัดส่วนราว 86% ของปริมาณการผลิตก๊าซธรรมชาติทั้งหมด

¹ อดีตสหภาพโซเวียตล่มสลายอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2534 และแยกออกเป็น 15 ประเทศ ได้แก่ รัสเซีย อาร์เมเนีย อาเซอร์ไบจาน เบลารุส เอสโตเนีย จอร์เจีย คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน ลัตเวีย ลิทัวเนีย มอลโดวา ทาจิกิสถาน เติร์กเมนิสถาน ยูเครน และอุซเบกิสถาน ต่อมา 12 ประเทศ (ยกเว้น ประเทศในแถบทะเลบอลติก 3 ประเทศ ได้แก่ เอสโตเนีย ลัตเวีย และลิทัวเนีย ซึ่งแยกตัวออกจากอดีตสหภาพโซเวียตตั้งแต่ช่วงปลายปี 2533) ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (The Commonwealth of Independent States : CIS) ขึ้น

² เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2549 รัสเซียตกลงจะจ่ายค่าธรรมเนียมการส่งก๊าซผ่านท่อส่งก๊าซในยูเครนในอัตรา 1.6 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อระยะทาง 100 กิโลเมตร (จากเดิม 1.09 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อระยะทาง 100 กิโลเมตร) ซึ่งเริ่มมีผลบังคับใช้ทันที

ของรัสเซีย) และของโลก (สัดส่วนราว 20% ของปริมาณการผลิตก๊าซธรรมชาติทั้งหมดของโลก) รวมทั้งเป็นผู้ดำเนินการ และควบคุมระบบท่อส่งก๊าซทั้งหมดในรัสเซีย³ อีกด้วย

นอกจากนี้ รัสเซียยังเป็นผู้ส่งออกก๊าซธรรมชาติรายใหญ่ที่สุดของโลก โดยมีปริมาณการส่งออกราว 201.1 พันล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี สำหรับตลาดส่งออกก๊าซธรรมชาติที่สำคัญของรัสเซีย ได้แก่ ยุโรป (นำเข้าก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียราว 1 ใน 3 ของปริมาณก๊าซธรรมชาติที่บริโภคในยุโรปทั้งหมด) โดยเฉพาะเยอรมนี อิตาลี ตุรกี ฝรั่งเศส ฮังการี สาธารณรัฐเช็ก โปแลนด์ และสโลวาเกีย รวมทั้งประเทศสมาชิกในกลุ่ม CIS ทั้งนี้ การส่งก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียไปยุโรปส่วนใหญ่จะส่งผ่านท่อส่งก๊าซในยูเครน นอกจากนี้ ยังสามารถส่งผ่านเบลารุส และมอลโดวา แล้วจึงส่งผ่านท่อย่อยต่าง ๆ ต่อไปยังประเทศอื่น ๆ ในยุโรปต่อไป

➤ ยูเครน...ที่พึ่งสำคัญในอุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติของรัสเซีย

- เครือข่ายท่อส่งก๊าซสำคัญของรัสเซีย ในอดีตที่ยูเครนเป็นรัฐหนึ่งของอดีตสหภาพโซเวียต ได้มีการวางระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติไว้ในยูเครน เพื่อใช้เป็นจุดเชื่อมต่อการส่งก๊าซธรรมชาติที่สำคัญจากสหภาพโซเวียตไปยังประเทศต่าง ๆ ในยุโรป หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน รวมทั้งระบบท่อส่งก๊าซ เพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปัจจุบันยูเครนมีท่อส่งก๊าซระยะทางรวมถึง 35,600 กิโลเมตร ซึ่งสามารถขนส่งก๊าซได้ 290 พันล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ทำให้ยูเครนเป็นศูนย์กลางการเชื่อมต่อระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติระหว่างรัสเซียและประเทศในยุโรป โดยราว 80% ของปริมาณการส่งออกก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียไปยุโรปทั้งหมดต้องส่งผ่านยูเครน นอกจากนี้ ยูเครนยังเป็นทางผ่านของก๊าซธรรมชาติทั้งหมดจากทางตอนกลางของรัสเซียไปยังตอนใต้ของรัสเซียอีกด้วย โดยมีบริษัท Naftogaz (รัฐวิสาหกิจของยูเครน) เป็นผู้ดำเนินการและควบคุมระบบท่อส่งก๊าซทั้งหมดในยูเครน รวมทั้งเป็นผู้ผูกขาดการผลิตก๊าซธรรมชาติของยูเครน (ราว 97% ของปริมาณการผลิตก๊าซธรรมชาติทั้งหมดของยูเครน)

- คลังก๊าซธรรมชาติสำคัญของรัสเซีย ยูเครนมีคลังก๊าซธรรมชาติราว 13 แห่ง (ส่วนใหญ่เป็นที่เก็บก๊าซธรรมชาติของรัสเซีย) โดยอยู่ทางตะวันตกของประเทศใกล้กับสโลวาเกียและฮังการี 3 แห่ง และอยู่ทางตอนบนใกล้กับเบลารุสอีก 3 แห่ง ที่เหลืออีก 7 แห่ง กระจายอยู่ทางตอนกลางและตะวันออกของประเทศ โดยสามารถเก็บก๊าซธรรมชาติรวมกันได้ถึง 32 พันล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้ยูเครนเป็นคลังก๊าซธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคนี้และสำคัญที่สุดของรัสเซียอีกด้วย ทั้งนี้ คลังก๊าซธรรมชาติมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติมาก เนื่องจากบริษัทผู้ผลิตก๊าซธรรมชาติ

³ ระบบท่อส่งก๊าซสำคัญในรัสเซีย ได้แก่ ระบบท่อส่งก๊าซ Unified Gas Transportation System (UGS) เป็นระบบท่อส่งก๊าซสายหลักของรัสเซียซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก โดยมีบริษัท Gazprom เป็นเจ้าของระบบ ทั้งนี้ ระบบท่อส่งก๊าซ UGS เป็นระบบท่อส่งก๊าซภายในประเทศที่ครอบคลุมเมืองและพื้นที่ในชนบทกว่า 80,000 แห่ง ในรัสเซีย มีความยาวรวมกว่า 153,300 กิโลเมตร และสามารถขนส่งก๊าซได้มากกว่า 600 พันล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยผ่านสถานีเพิ่มความดันก๊าซธรรมชาติ (Compressor Station) 263 สถานี และมีสถานีจ่ายก๊าซธรรมชาติ (Gas Distributor) กว่า 200 สถานี นอกจากนี้ ยังมีระบบท่อส่งก๊าซขนาดใหญ่ที่เชื่อมไปยังประเทศในยุโรป เช่น ระบบท่อส่งก๊าซ Yamal-Europe และ ระบบท่อส่งก๊าซ Northern Europe Gas (NEG) เป็นต้น

จะต้องมีคลังไว้เก็บก๊าซธรรมชาติสำรองเพื่อใช้ในฤดูกาลที่มีความต้องการใช้พลังงานสูง โดยเฉพาะฤดูหนาว นอกจากนี้คลังก๊าซธรรมชาติที่ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดส่งออกสำคัญ ยังช่วยให้การขนส่งมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้นเมื่อมีความต้องการใช้พลังงานในกรณีฉุกเฉิน

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ยูเครนเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติในรัสเซีย ขณะเดียวกันยูเครนก็จะได้รับประโยชน์จากค่าธรรมเนียมการส่งก๊าซไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป รวมทั้งการส่งก๊าซภายในรัสเซียเอง ดังนั้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างกัน จึงต้องหาทางยุติในเวลาอันสั้น เพราะมิฉะนั้น ทั้ง 2 ฝ่ายต่างต้องเป็นผู้สูญเสีย

บทความที่เกี่ยวข้อง : “ยูเครน VS รัสเซีย : กรณีพิพาทเรื่องราคาก๊าซธรรมชาติ” ซึ่งเผยแพร่เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2549 ที่ผ่านมา

แผนภาพแสดงระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติของยูเครน

